

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

Lanabi La Lova
Denisa Kostovicova
Timothy William Waters

ANONIMIZACIJA RATNIH ZLOČINA I ZLOČINACA U SRBIJI

Beograd
oktobar 2025.

1

ANONIMIZACIJA RATNIH ZLOČINA I ZLOČINACA U SRBIJI

SADRŽAJ

Sažetak	3
Uvod	4
Teorijski i praktični okvir tajnosti u suđenjima	7
Obrazloženje i uticaj tajnosti u suđenjima u postkonfliktnim tranzicijama	
Pozadina: Suđenja za ratne zločine u Srbiji i regulacija tajnosti	
Dizajn istraživanja, podaci i metode	13
Tipologija anonimizacije u presudama za domaće ratne zločine u Srbiji	15
Redakcije	
Crne elektronske redakcije zakrpa	
Bele elektronske redakcije zakrpa	
Ručna redaktura	
Kodirana supstitucija	
Zapažanja o nedoslednim praksama redakcije	
Uticaj anonimizacije na transparentnost pravosuđa i društveni angažman u vezi s nasleđem ratnih zločina	22
Upornost praksi redigovanja: pravosudne reforme, transparentnost i uloga Evropske unije	23
Zaključak	24
Zahvalnost i Izjava	26
Pogovor FBD	27
Fusnote	29

SAŽETAK

Tajnost je ključni element u suđenjima za ratne zločine, jer štiti ranjive pojedince i osetljive informacije, osiguravajući da suđenja mogu efikasno teći. Međutim, tajnost se često sukobljava s principima javne pravde, potkopavajući legitimnost i društveno prihvatanje sudskih procesa i presuda.

To, zauzvrat, može ograničiti transformativni potencijal suđenja za ratne zločine za postkonfliktna društva. Ispitujemo ovu napetost između tajnosti i javnosti u jurisdikciji ratnih zločina u srbijanskim sudovima.

Oslanjajući se na analizu 164 konačne presude donesene između 1999. i 2019. godine, pokazujemo da sudovi preterano i nedosledno koriste anonimizaciju.

Dokumentujemo tipologiju tehnika redigovanja – uključujući elektronske zakrpe, ručne redakcije i kodirane zamene – koje se nedosledno primenjuju ne samo u različitim sudovima već i unutar pojedinačnih dokumenata. Slične vrste informacija (kao što su imena optuženih i žrtava, adrese ili mesta zločina) ponekad se rediguju, a ponekad ostaju vidljive, što odražava odsustvo usklađenih standarda.

Kako bismo procenili širi uticaj ovih praksi, dopunjavamo našu analizu terenskim radom, uključujući intervju s pravnicima i akterima civilnog društva.

Otkrivamo kako preterana i neujednačena redakcija presuda ometa transparentnost, narušava sposobnost civilnog društva da analizira suđenja i ograničava napore za podsticanje kritičkog angažmana u vezi s ratnim zločinima.

Naša studija takođe otkriva ograničenja empirijskih metoda kada se primenjuju na nepravilno redigovane materijale.

Nedosledna anonimizacija isključila je upotrebu naprednih statističkih tehnika i ograničila opseg analize. To ima šire implikacije za dizajn istraživanja u tranzicijskoj pravdi, posebno kada se oslanja na digitalne izvore podataka u okruženjima sa slabim upravljanjem informacijama.

Zaključujemo da je potrebna reforma kako bi se standardizovale prakse redakcije i da sama digitalizacija ne može zameniti transparentnost.

Suđenja za ratne zločine mogu ispuniti svoju društvenu i istorijsku funkciju samo ako je zaštitna tajnost uravnotežena sa značajnim javnim pristupom sudskim spisima.

KLJUČNE REČI: tajnost suđenja za ratne zločine anonimizacija redakcija Srbija

UVOD

Tajnost je ključni element u suđenjima za ratne zločine. Tajnost je praksa koja „uključuje norme o kontroli informacija, bilo da se radi o ograničavanju pristupa istima, uništavanju istih ili zabrani ili oblikovanju njihovog stvaranja.“¹ Pod tajnošću u kontekstu suđenja, konkretno mislimo na „sve procese koji omogućavaju bilo kojem akteru (koji radi u sudu ili sa sudom) da uskrati informacije drugima ili na drugi način ograniči javno širenje informacija koje proizlaze iz suđenja ili rada suda.“² Tajnost pomaže u zaštiti ranjivih pojedinaca i osjetljivih informacija, te na taj način čini suđenja mogućim i efikasnim. Međutim, tajnost je takođe u suprotnosti s obavezama prema javnoj pravdi, što je važno za legitimnost sudova i čini njihov rad društveno korisnim. U postkonfliktnim kontekstima, ove tenzije su povećane: suđenja za ratne zločine mogu doprineti odgovornosti nakon sukoba, ali načini na koje to mogu učiniti mogu zahtevati veću transparentnost čak i kada zahtevi suđenja iziskuju veću tajnost.

Sudska tajnost ima različite oblike, uključujući saslušanja zatvorena za javnost ili određene stranke, odredbe o zaštiti svedoka tokom ili nakon svedočenja i ograničen pristup dokumentima - ili, kao što ispituje u ovom radu, redakciju dokumenata koji su inače javni. Redakcija, koja se odnosi na selektivno maskiranje ili uklanjanje informacija iz dokumenta ručno ili elektronski, predstavlja vidljiv pokušaj uravnoteženja suprotstavljenih interesa javnosti i efikasnosti. Redakcija omogućava da dokumenti budu javni, a istovremeno štite specifične informacije u njima, dajući sudu fleksibilnost i javnosti delimičan pristup.

Većina sudova ima formalne obaveze da svoje postupke i odluke objave javnosti,³ podložno definisanim i regulisanim izuzecima koji služe zaštitnim svrhama.⁴ Ali, iako se tehnike tajnosti često primenjuju na tehnokratski ili birokratski način, one takođe omogućavaju znatnu diskreciju i neizbežno su otvorene za stratešku zloupotrebu. Kao i svaka tehnika tajnosti, redigovanje daje redaktoru određenu meru diskrecije u odlučivanju koje i koliko informacija sakriti. Kada se to dogodi – ili čak kada se smatra mogućim da se to događa – pravičnost, ili percipirana pravičnost, suđenja može biti pogođena. Ako je redigovanje opsežno ili šablonsko (pokrivanje određenih vrsta informacija), ono može smanjiti poverenje javnosti u pravosuđe,⁵ ili povećati skepticizam i sumnjičavost među autsajderima.⁶ To takođe otežava rad na obradi i primeni sudske pravde za šire društvene svrhe.

U ovom članku sprovodimo istraživanje mešovitim metodom, primenjujući deskriptivnu kvantitativnu analizu originalnog korpusa presuda sa suđenja za ratne zločine (1999–2019) koje su doneli sudovi u Srbiji, koju dopunjavamo kvalitativnom analizom intervjua s učesnicima istraživanja sa stručnošću u krivičnom gonjenju za ljudska prava u Srbiji, sprovedenom od 2019. do 2024. godine.

Nalazimo da konačne presude na suđenjima za ratne zločine u Srbiji pokazuju

složene, nesistematske i nepotrebne oblike redakcije. Konkretno, naša analiza otkriva da se redakcije ne primenjuju samo nedosledno u različitim sudovima, već često i u okviru iste presude. Pronalazimo slučajeve u kojima je ime optuženog redigovano na jednoj stranici, ali je izloženo na drugoj, ili gde su celi odlomci zaklonjeni dok susedne reference na istu osobu ostaju vidljive. Ove nedoslednosti ukazuju na nedostatak proceduralne koherentnosti i otkrivaju tehničku i birokratsku krhkost procesa redakcije.

Povezujući naše empirijske nalaze s našim kvalitativnim istraživanjem, takođe tvrdimo da ove prakse redakcije imaju praktične posledice. Tajnost potkopava angažman civilnog društva u Srbiji u procesima i ishodima suđenja, a time i njihove napore da se pozabave poricanjem i osporavanjem ratnih zločina koje su počinili Srbi. Kao što je Ristić tvrdila, „transformacija sudskih postupaka u kolektivnom sećanju o pravdi nakon ratnih zločina zahteva uključivanje mnogo većeg kruga aktera od onih koji su spremni da učestvuju u sudskim postupcima.“⁷ U meri u kojoj takva suđenja i presude mogu doprinijeti značajnim naporima da se utvrdi odgovornost ili suoči s prošlošću – rad *Vergangenheitsbewältigung*-a – tajnost otežava taj posao. Posebno, proizvoljna i prekomerna upotreba redakcije u Srbiji predstavlja dodatnu prepreku tranzicijskoj pravdi, s direktnim implikacijama na politiku Evropske unije (EU) u postkonfliktnoj obnovi.

Naša analiza redakcije kao vrste tajnosti u domaćim suđenjima za ratne zločine nudi novu perspektivu o efikasnosti krivičnog pravosuđa kao mehanizma tranzicijske pravde i njegovom kapacitetu da ispuni normativne ciljeve u postkonfliktnim društvima, uključujući podsticanje znanja o zločinima, omogućavanje istorijskog obračuna i podršku obrazovanju o nasilnoj prošlosti društva. Stručnjaci za tranzicijsku pravdu procenili su vrednost međunarodnih i domaćih suđenja za ratne zločine prvenstveno ispitivanjem njihove proceduralne dinamike i načina na koji su primljena u pogođenim društvima. Studije sudskih procesa ispitale su pristranost u sudskom odlučivanju - na primer, analizom presuda u odnosu na etničku pripadnost optuženih, čin ili članstvo u državnim vojnim ili paravojnim snagama,⁸ ili ispitivanjem kako rodni sastav sudskih veća utiče na ishode izricanja kazni u slučajevima seksualnog nasilja povezanog sa sukobima.⁹ Sve više naučnici posvećuju pažnju transkriptima koje su izradili sudovi kako bi stekli uvid u sudske procese, uključujući pamćenje i zaboravljanje u iskazima žrtava,¹⁰ postupanje i procena svedoka, izraz kajanja¹¹ optuženih¹² projekcija nacionalizma,¹³ jezik obrazloženja odluka,¹⁴ i korišćenje transkripata kao istorijskog zapisa.¹⁵ Međutim, ove studije su se fokusirale na javne, vidljive aspekte sudskih dokumenata, uglavnom zanemarujući pitanje redakcije i njenog potencijalnog uticaja na zaključke koje naučnici izvlače i njihove implikacije na politiku. Nasuprot tome, mi se bavimo delovima sudskog procesa koji su nevidljivi – elementima koji oblikuju postupak upravo kroz i zbog njihovog odsustva.

Srodni i obimniji korpus istraživanja fokusirao se na društvene efekte suđenja. Otkrio je instrumentalnu upotrebu suđenja za ratne zločine od strane političkih elita¹⁶ ocenilo percepciju sudskih procesa kao nepravednih, a sudova – posebno

međunarodnih tribunala – kao nelegitimnih¹⁷ i procenio uticaj međunarodnog gonjenja za ljudska prava na demokratiju i vladavinu prava¹⁸, uz ispitivanje niza mehanizama koji posreduju u ovim efektima, kao što su narativi o lokalnim sukobima i pravdi.¹⁹ Studije koje se fokusiraju na percepciju krivičnih suđenja razmatrale su pitanje pristupa sudskim dokumentima (pre svega, prevodu na lokalne jezike),²⁰, ali su uglavnom prevideli kako redakcije utiču na praktičnu korisnost ovih dokumenata i sposobnost lokalnih aktera da osporavaju narative o nekažnjivosti u postkonfliktnim društvima.

S tim u vezi, doprinosimo brzo razvijajućem korpusu istraživanja o digitalizaciji i tranzicijskoj pravdi. Naša studija se oslanja na digitalizaciju i empirijske metode kako bi se identifikovali obrasci redakcije, ali takođe pokazuje ograničenja tih metoda. Time ublažavamo naučna očekivanja da tehnologija može demokratizovati tranzicijsku pravdu podsticanjem šireg angažmana zainteresovane javnosti.²¹ Delimično, ovo je zbog ograničenja trenutne tehnologije, ali je i funkcija društvene prakse: pokazujemo da je u postkonfliktnim društvima pristup informacijama koji digitalizacija teorijski omogućava često praćen potiskivanjem javno dostupnih informacija u praksi. To, zauzvrat, ima direktan uticaj na istraživanje. Razotkrivamo ograničenja digitalizacije u proučavanju složenih, stohastičkih materijala u korpusu sudskih presuda. Digitalizacija omogućava istraživačima veću dostupnost i pristup različitim vrstama podataka. Međutim, vrlo neredovna priroda podataka – prvenstveno rezultat nedoslednih službenih praksi anonimizacije – ograničava vrste analiza. U ovom slučaju, to je onemogućilo prediktivnu analizu i računarsko modeliranje, koji su mogli pružiti kvantitativnu procenu uslova pod kojima su se redakcije dogodile ili nam omogućiti da istražimo njihov odnos prema različitim aspektima suđenja i podacima na individualnom nivou, uključujući informacije o optužbama, optuženima i svedocima. Ova ograničenja sugerisu implikacije za preuređenje prioriteta reformskih napora kako bi se direktno koristilo ne samo postkonfliktnim procesima tranzicijske pravde, već i istraživačima i grupama civilnog društva koje ih proučavaju.

Ovaj rad je organizovan na sledeći način. Prvo, ispitujemo teorijski i praktični okvir tajnosti u suđenjima, s fokusom na jedinstven položaj suđenja za ratne zločine u tranzicijskim društvima. Zatim, razmatramo položaj sudova i prijem presuda za ratne zločine u srpskom društvu. Nakon toga, predstavljamo deskriptivne statističke nalaze s dokazima o preteranim, nedoslednim i raznolikim praksama anonimizacije. Nakon toga, kontekstualizujemo naše empirijske nalaze, oslanjajući se na dokaze prikupljene tokom terenskog rada u Srbiji kako bismo analizirali uticaj anonimizacije na sposobnost društva da razume i angažuje se u suđenjima i presudama. Konačno, zaključujemo s zapažanjima o digitalizaciji i javnosti. Tvrdimo da neadekvatne reforme i tehnički kapaciteti omogućavaju preteranu tajnost, što ometa napore da se reši odgovornost za ratne zločine. Takođe predstavljamo političke implikacije našeg istraživanja.

Teorijski i praktični okvir tajnosti u suđenjima

Obrazloženje i uticaj tajnosti u suđenjima u postkonfliktnim tranzicijama

Pravičan i transparentan proces je važan za rad sudova i za njihovu društvenu vrednost.²² Sudovi zavise od pravičnih procesa – preciznije, od percepcije da su njihovi procesi pravični – radi svoje legitimnosti i autoriteta.²³ Društva, zauzvrat, zavise od pristupa tim procesima kako bi izvukla korist iz rada sudova. Ovo je dinamičan, međusobno konstitutivni proces: kada kažemo, na primer, da se pravda mora sprovoditi i da se to mora videti, govorimo i o fundamentalnoj pravičnosti kao dobru samom po sebi i o društvenim efektima pravednog pravosudnog sistema.

Zbog ove interakcije, netransparentan proces – onaj koji je strogo tajna ili zatvoren za autsajdere – predstavlja posebne izazove za autoritet suđenja, društveni prijem, korisnost i efikasnost. Tajnost može ometati protok informacija koje su pojedincima i institucijama potrebne da bi razumeli rad sudova, zadržali poverenje u njegovu pravičnost i koristili sudske procese za društvenu koheziju i transformaciju.²⁴ Suđenja i sudski zapisi imaju važnu društvenu funkciju: oni stvaraju izveštaje o kršenjima ljudskih prava i istorijske narative o sukobima koje društva mogu koristiti za kritičko suočavanje s prošlošću. Međutim, čuvanjem nekih od svojih procesa u tajnosti, suđenja se mogu koristiti u suprotnu svrhu: tajnost može zaštititi institucije i aktere od suočavanja s punom, javnom odgovornošću.

Ipak, svi moderni pravosudni sistemi koriste tajnost u različitoj meri kako bi zaštitili interese koji bi mogli biti pogođeni suđenjem, te kako bi suđenja učinili mogućim, praktičnim i efikasnim. Tajnost se obično primenjuje kada bi pojedinci bili izloženi riziku ili kada bi osetljive informacije, poput poslovnih tajni,²⁵ ili informacije o nacionalnoj sigurnosti mogle bi biti ugrožene.²⁶ Tajnost je korisna – čak i neophodna – za rad sudova, ali je takođe u suprotnosti s imperativom da sudovi sprovode javnu pravdu.

Tajnost može uticati na percepciju sudova kao autoritativnih i pouzdanih,²⁷ , kako zato što čini sudski proces netransparentnim, tako i zato što tajnost, budući da nije nasumično raspoređena, može koristiti određenim akterima više nego drugima. Tajnost stoga utiče i na suštinsku pravičnost i na percepciju pravičnosti. Osim toga, tajnost otežava pojedincima i akterima civilnog društva da koriste sudske procese i presude u vlastitom radu, bilo da se radi o praćenju akcija vlade ili promociji društvenih reformi.

Ove zabrinutosti su generičke jer se tajnost može pojaviti u bilo kojoj vrsti suđenja. Ali tajnost je posebno česta u suđenjima koja se tiču nacionalne bezbednosti, organizivanog kriminala ili posebno ranjivih populacija, poput dece ili žrtava seksualnog nasilja. Suđenja za ratne zločine i zverstva obično uključuju većinu ili sve

ove elemente, te su stoga, što nije iznenađujuće, dosledno među najtajnijima. Osim toga, na ova suđenja tajnost utiče na još jedan način zbog njihove povezanosti s periodima postkonfliktne tranzicije i reforme pravosuđa.

Suđenja za ratne zločine često se povezuju s periodima političke tranzicije i pozvana su da služe dvostrukoj svrsi: ne samo da procesuiraju prošle štete, već i da doprinesu širim transformacijama – demokratizaciji, uspostavljanju vladavine prava i reformi samog pravosudnog sistema. Efikasni mehanizmi pravde su neophodni za održavanje društvene stabilnosti, posebno u tranzicijskim kontekstima.[28](#), a takođe su važni za institucionalne reforme tokom tranzicije kako bi se održala odgovornost.[29](#)

Kriminalni postupci za ljudska prava mogu se dogoditi odmah nakon počinjenih nedela ili decenijama kasnije, te mogu sami po sebi predstavljati kasnu fazu tranzicije. Suđenje u Argentini za Operaciju Kondor iz 2016. godine – u vezi sa zločinima počinjenim 1970-ih – otvorilo je nove puteve za odgovornost za prošle zločine u Južnoj Americi, ističući ulogu javnih saslušanja i opsežnog izvođenja dokaza u procesu tranzicije.[30](#).

Pojedinačna suđenja mogu takođe da funkcionišu kao zamena za veće sisteme ugnjetavanja. Posebno kada su zločini bili brojni ili kad je prethodni režim bio na vlasti dugo vremena, sistematsko suđenje za sva njegova krivična dela možda neće biti moguće. U takvim slučajevima, pojedinačna suđenja dobijaju simboličan karakter ili se mogu eksplicitno koristiti za odbacivanje celog sistema.[31](#)

Javna priroda suđenja služi dodatnoj svrsi kada su zločini počinjeni u tajnosti ili su poricani. U tipičnom suđenju, činjenice mogu biti dobro utvrđene i samo je krivica u pitanju. Međutim, u tranzicijskim situacijama, narativi o prošlim kriminalitetima mogu biti duboko osporavani, tako da se sami činovi u potpunosti poriču ili kontekstualizuju. U takvim slučajevima, javna suđenja (i drugi javni mehanizmi, kao što su istražne komisije) ne samo da utvrđuju činjenice i dodeljuju individualnu odgovornost, već mogu doprineti i proradi širih tvrdnji o odgovornosti za istorijske nepravde – *Vergangenheitsbewältigung* u nemačkom kontekstu. Za određene zločine, kao što je prisilni nestanak, službena tajna je element; pokret „prava na istinu“ povezan je s uverenjem da u takvim slučajevima sudovi ne samo da dodeljuju individualnu odgovornost, već i služe javnoj funkciji otkrivanja istine.[32](#) Ovo ukazuje na mogućnost da suđenja doprinesu ne samo utvrđivanju činjenica, već i rekonfiguraciji historijskog pamćenja, o čemu ćemo govoriti u nastavku.

Osim toga, suđenja sama po sebi mogu doprineti reformi pravosudnih institucija koje su prethodno bile saučesnice ili kooptirane od strane autoritarnih režima.[33](#) Suđenja visokog profila mogu delovati kao katalizatori za šire reforme u konfliktnim društvima, posebno reformu pravosudnih institucija,[34](#) i ojačati javnu i institucionalnu

posvećenost prelasku iz jednog sistema u drugi.³⁵

Suđenja su stoga važan element te strateške transformacije, posebno u meri u kojoj se smatraju doprinosom zajedničkoj istini, odgovornosti i pomirenju. To su ambiciozni ciljevi koji čine napetost između tajnosti i javnosti posebno problematičnom u tranzicijskim kontekstima, jer transformativni i pomirujući potencijal suđenja ovisi o njihovoj javnosti.³⁶ Ova „autoritativna narativna teorija“³⁷ pretpostavlja da suđenja mogu proizvesti definitivne, autoritativne prikaze zločina – uključujući, često, poreklo i značenje sukoba – koji pružaju osnovu za odbacivanje konkurentskih, poricateljskih narativa,³⁸ što zauzvrat otvara prostor društvima da se uključe u rad na prihvatanju odgovornosti i, konačno, pomirenju podeljenog stanovništva.³⁹ Ključno je da upravo proceduralna neutralnost i pravičnost sudova doprinose njihovoj pouzdanosti i autoritetu, što zauzvrat stvara njihov pomiriteljski potencijal. To zavisi od javnog integriteta procesa, a ne samo od kazne ili određenog ishoda – „informacije otkrivene o prošlim zločinima na javnim suđenjima mogu biti podjednako važne“⁴⁰ – iako se često može činiti implicitnim da je određena (kriva) presuda bitna.⁴¹

Stoga, u tranzicijskim kontekstima, tajnost može predstavljati značajne izazove za prevođenje sudskog procesa u rad društvene transformacije. Ako se od sudova očekuje da proizvode autoritativne narative, ali je njihov rad tajan, njihov autoritet može biti osporavan, bilo od strane iskrenih aktera ili od strane protivnika koji instrumentalizuju nedostatak transparentnosti kako bi promovisali alternativne narative i korozivni skepticizam.

Pozadina: Suđenja za ratne zločine u Srbiji i regulacija tajnosti

Naša studija se fokusira na srbijanske sudove za ratne zločine, koji su svoje presude učinili javno dostupnim, ali su takođe, u praksi, izvršili značajna redigovanja u tim presudama. Zbog toga su suđenja za ratne zločine u Srbiji relevantan slučaj za proučavanje kad se i pod kojim uslovima se tajnost koristi u presudama i s kojim efektom. Prilikom redigovanja dokumenata, srpski sudovi su se oslanjali na tehnike pseudonimizacije i anonimizacije.

Pseudonimizacija se odnosi na tehnike koje osiguravaju da se podaci više ne mogu pripisati određenoj osobi zamenom ili izostavljanjem ličnih podataka.

Anonimizacija podrazumeva potpuno uklanjanje ličnih podataka, informacija o događajima ili dokaza iznesenih u sudskom postupku.⁴²

Termin anonimizacija se često koristi za obe vrste redigovanja, tako da je to termin koji koristimo u našoj studiji.

Podsticaj za domaća suđenja za ratne zločine u Srbiji odražava složenu interakciju istorijskih događaja i institucionalnih, kao i političkih reakcija. Raspad jugoslovenske države početkom 1990-ih i decenija ratova koja je usledila, uključivali su Jugoslovensku narodnu armiju, koju je efektivno kontrolisala Srbija, a kasnije oružane snage i bezbednosne snage Srbije, kao i brojne neformalne snage, vođene i politikama elita i narodnim raspoloženjem. Pojedinci iz formalnih i neformalnih

snaga počinili su zločine tokom ratova – masakre, seksualno nasilje, neselektivne napade – koji su ponekad bili negirani ili skrivani, ali u drugim prilikama priznavani, kontekstualizovani ili čak slavljani.

Nakon pada predsednika Slobodana Miloševića 2000. godine, čiji je režim bio integralno uključen u ratove širom bivše Jugoslavije tokom 1990-ih i kojeg je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) optužio za zločine na Kosovu, u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, tranziciji Srbije ka demokratiji nedostajao je jasan raskid s nasleđem nasilja.

U postmiloševićevom periodu nije bilo lustracije niti dogovorene obaveze da se reši odgovornost Srba za kršenja ljudskih prava.⁴³ iako je u kratkom periodu neke napore predvodio proevropski premijer Zoran Đinđić, koji je odigrao ključnu ulogu u izručenju predsednika Miloševića ICTY-u.

Nijedan od članova bivšeg režima nije se suočio s odgovornošću u samoj Srbiji za ratne zločine i kršenja ljudskih prava, niti je isključen iz državnih institucija.

Nedostatak lustracije takođe znači da je pravosuđe i dalje bilo popunjeno članovima prethodnog režima koji su bili umešani u sprovođenje nasilja.⁴⁴ Vremenom, a posebno od dolaska na vlast Srpske napredne stranke 2012. godine, na čelu s Aleksandrom Vučićem, koji je postao premijer 2014. godine, vlada je otvoreno odobrala javno slavljenje osuđenih ratnih zločinaca.⁴⁵ Zvanični otpor rešavanju nepravdi iz ratova 1990-ih bio je paralelan na društvenom nivou, obeležen kulturom osporavanja i negiranja odgovornosti Srba za ratne zločine.⁴⁶ Kao rezultat toga, suočavanje Srbije s masovnim nasiljem nastalim raspadom Jugoslavije u domaćim pravosudnim organima bilo je, u mnogim aspektima, vođeno spoljašnjim pritiscima, uključujući politiku oko međunarodnog tribunala i odnosa s EU, iako se takođe poklapalo s agendama domaćih aktera, uključujući političke elite i organizacije civilnog društva.

U početku su krivična suđenja vođena na ICTY-u. Domaća suđenja za ratne zločine (u Srbiji, ali i u drugim zemljama regije) potaknuta su najavom planiranog zatvaranja ICTY-a iz 2003. godine.⁴⁷ Strategija završetka rada ICTY-a uključivala je upućivanje optuženih srednjeg i nižeg ranga u regiju bivše Jugoslavije i transfer istražnog materijala državnim sudovima.⁴⁸ Takođe je predviđena održiva podrška izgradnji kapaciteta lokalnih pravosudnih institucija za sprovođenje krivičnog pravosuđa.⁴⁹ Ovi institucionalni razvoji su se poklopili sa interesom novog rukovodstva u Srbiji da se distancira od nacionalističke politike iz Miloševićeve ere. Posebno nakon Đinđićevog ubistva 2003. godine, novo rukovodstvo je želelo da međunarodnoj zajednici – a posebno EU – signalizira svoju odlučnost da se pozabavi nasleđem nedela.⁵⁰ Prihvatanje norme nekažnjivosti trebalo je da pokaže posvećenost Srbije evropskim vrednostima.

Pravni osnov za domaća suđenja uspostavljen je Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupcima za ratne zločine iz 2003. godine.⁵¹ Njime je postavljen okvir za prenos predmeta iz MKSJ-a u Srbiju i za predmete koje su pokrenuli srbijanski sudovi.⁵² Godine 2003. osnovani su Odeljenje za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, poznatiji kao „Specijalni sud za ratne zločine“, i Tužilaštvo za ratne zločine.⁵³ Nekoliko drugih okružnih sudova širom Srbije takođe je počelo da sprovodi suđenja za ratne zločine. Osim toga, sporazumi sa susednom Bosnom i Hercegovinom i Hrvatskom omogućili su prebacivanje slučajeva iz ovih zemalja na srbijanske sudove.

Ova novonastala infrastruktura, uključujući novo i postojeće zakonodavstvo i kodekse koji su istovremeno reformisani, regulisala je javni pristup suđenjima i sudskim dokumentima.⁵⁴ Zakon iz 2003. godine takođe je utvrdio principe koji se odnose na javnost,⁵⁵ kao što je to učinio i revidirani Zakonik o krivičnom postupku, koji uspostavlja opšte pravo javnosti na pristup sudskim postupcima i sudskim dokumentima uz određena ograničenja, kao što su nacionalna sigurnost, javno pravo i moral, interesi maloletnika i privatnost stranaka uključenih u postupak.⁵⁶

Međutim, redigovanje presuda je takođe regulisano od strane pojedinačnih sudova. Pored opštih načela, pojedinačni sudovi se oslanjaju na Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.⁵⁷ i Zakon o zaštiti ličnih podataka⁵⁸ – balansiranje prava javnosti na pristup informacijama od javnog značaja i obaveze suda da zaštiti lične podatke.⁵⁹ Uopšteno, od svih sudova se očekuje da primenjuju propis o anonimizaciji Vrhovnog kasacionog suda, ali neki su usvojili vlastite propise.⁶⁰ Propisi o anonimizaciji nisu bili standardizovani u različitim sudovima, a nisu svi sudovi usvojili vlastita pravila. Iako su redakcije presuda za ratne zločine uglavnom sledile iste principe kao i one za druga krivična dela, primenjivane su posebne odredbe.

Propis Vrhovnog kasacionog suda izuzima one optužene za zločine protiv čovečnosti i druga dela definisana međunarodnim pravom od zaštite anonimizacijom, kao što je, na primer, izraženo u propisu koji koristi Viši sud u Beogradu.⁶¹

Reforme normativnog okvira koji regulišu transparentnost u domaćim suđenjima za ratne zločine takođe su bile blisko integrisane sa procesom evropeizacije Srbije, s ciljem sveobuhvatne transformacije u skladu sa normama, pravilima i vrednostima EU.⁶²

Kada je Srbija dobila status kandidata za EU 2012. godine, domaća suđenja za ratne zločine, koja su bila predmet godišnjeg izveštavanja Evropske komisije, uključena su u pregovore o pristupanju. Poglavlje 23, jedno od 35 poglavlja *pravne tekovine EU* – akumuliranog zakonodavstva, pravnih akata i sudskih odluka koje čine korpus prava EU – definisalo je standarde za efikasno pravosuđe zasnovano na vladavini prava i postavilo prioritete za istrage i suđenja za ratne zločine u Srbiji.⁶³ To je navelo srpsku vladu da usvoji niz strateških dokumenata koji ocrtavaju i usmeravaju reforme, uključujući i one koje se odnose na krivično gonjenje ratnih zločina – kao

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

što je Akcioni plan za Poglavlje 23 [64](#) – kao i uzastopne Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina (prva obuhvata period 2015–2020, a druga period 2021–2026). ⁶⁵

Prioriteti reformi EU odnosili su se na anonimizaciju, ali su se fokusirali na opšte norme zaštite podataka, bez njihovog specifičnog povezivanja sa suđenjima za ratne zločine. Ova odvojenost se odrazila i na planove reformi Srbije ⁶⁶ koji su se u širem smislu bavili pristupom javnim informacijama i zaštitom ličnih podataka. U konačnici, javni pristup suđenjima i standardi redakcije razvili su se unutar normativnog okvira koji se stalno menjao, bio dvosmislen i fluidan u kontekstu postkonfliktnog tranzicijskog društva u kojem su učešće i odgovornost Srba za ratne zločine bili široko osporavani. Pravila koja regulišu suđenja za ratne zločine bila su deo širih sektorskih reformi.⁶⁷

Dizajn istraživanja, podaci i metode

Da bismo procenili redakciju sudskih presuda i njene implikacije u postkonfliktnom društvu, primenjujemo eksplanatorni sekvencijalni dizajn mešovitim metoda. Ova vrsta istraživanja mešovitim metodama podrazumeva kvantitativno istraživanje – koje ima „veći naglasak na rešavanju svrhe studije“ – nakon čega sledi kvalitativno istraživanje koje dalje objašnjava kvantitativne rezultate i njihove implikacije.⁶⁸ Za kvantitativni tok studije, sastavili smo originalni korpus od 164 presude sa suđenja za ratne zločine u Srbiji. Dokumenti su na srpskom jeziku, obuhvataju period od 1999. do 2019. godine i obuhvataju sve javno dostupne dokumente. Preuzeti su sa web stranice Fonda za humanitarno pravo (FHP), nevladine organizacije sa sedištem u Beogradu koja je prikupila sve dostupne presude (*presude i rešenja*).⁶⁹ Korpus obuhvata pravne slučajeve koji uključuju 180 pojedinačnih optuženika. Pregledali smo i skenirane i optički prepoznate verzije dokumenata. Tabela 1 prikazuje petnaest sudova i broj presuda koje su doneli na svakom nivou preispitivanja.⁷⁰

Tabela 1. Sudovi: broj dokumenata.

Sud	Prva instanca	Drugi stepen	Konačna odluka
Apelacioni sud u Beogradu	0	44	15
Apelacioni sud u Nišu	0	3	2
Ustavni sud	0	0	1
Okružni sud u Beogradu	18	0	0
Okružni sud u Nišu	1	0	0
Okružni sud u Požarevcu	2	0	0
Okružni sud u Prokuplju	2	0	0
Visoki vojni sud u Beogradu	0	1	0
Viši sud u Beogradu	45	8	0
Viši sud u Nišu	3	1	0
Viši sud u Požarevcu	0	1	0
Viši sud u Prokuplju	0	1	0

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

Sud	Prva instanca	Drugi stepen	Konačna odluka
Vojni sud u Nišu	1	0	0
Vrhovni kasacioni sud	1	0	2
Vrhovni sud Srbije u Beogradu	0	2	10

Napomena: Brojevi u kolonama predstavljaju broj dokumenata u skupu podataka.

Pregledani dokumenti uključuju presude donesene na tri odvojena nivoa preispitivanja, uključujući prvostepeni (početni) i drugostepeni (žalbeni). Poslednji nivo preispitivanja donosi konačne presude. Kako se napreduje ka višem stepenu (od okružnog preko apelacionog do konačnog), svaki nivo suda preispituje presude koje je doneo niži stepen.⁷¹ Budući da dokumenti na sva tri nivoa sadrže lične podatke o učesnicima suđenja, oni takođe uključuju i redakcije. Da bismo analizirali dokumente, proveli smo ručni pregled svih presuda stranicu po stranicu, sistematski beležeći vrste redakcija i redigovane informacije.

Za kvalitativni tok, sprovedli smo sedamnaest polustrukturiranih intervjua.⁷² u Srbiji od 2019. do 2024. godine – uključujući pravnike, članove civilnog društva poput aktivista za ljudska prava i analitičara think tankova, monitore u međunarodnim organizacijama i novinare – svi koji komuniciraju sa sudovima i oslanjaju se na informacije date u tim presudama za analizu prakse. Ovi intervjui su bili doksastički, služeći kao „istraživački instrument za ispitivanje iskustva, uverenja, stavova ili osećaja ispitanika“, za razliku od epistemoloških intervjua, gde istraživač i ispitanik zajednički stvaraju znanje.⁷³ U kontekstu istraživanja mešovitim metodama, koristili smo ove intervjue kako bismo bolje razumeli naše kvantitativne nalaze,⁷⁴ što je takođe usmeravalo profil naših ispitanika odabranih za istraživanje.

Zajednica stručnjaka u Srbiji koja pomno prati suđenja za ratne zločine je mala. Ispitanici su identifikovani metodom uzorkovanja snežnom grudvom. Tačka zasićenja informacijama korištena je kako bi se utvrdilo da li je prikupljeno dovoljno informacija. Analitička dedukcija je zatim primenjena na podatke iz intervjua kako bi se identifikovala ponavljajuća zapažanja u pojedinačnim slučajevima.⁷⁵ U ovom istraživanju, zanimljiva zapažanja odnosila su se na iskustva ispitanika s redigovanjem presuda i, šire gledano, na transparentnost suđenja za ratne zločine.

Tipologija anonimizacije u presudama za domaće ratne zločine u Srbiji

Predstavljamo sažetak ključnih statističkih podataka dobijenih našom ručnom analizom svih 164 sudskih presuda u skupu podataka. Prosečan dokument ima 19.190 reči (SD = 28) i 41 stranicu (SD = 57). Sedamdeset i tri dokumenta su bile presude prvog stepena, šezdeset i jedna presuda drugog stepena, a trideset ih je doneseno na konačnom nivou. Presude prvog stepena su obično duže, jer se u njima iznose dokazi i donosi početna odluka o slučaju na osnovu iznesenih činjenica i tvrdnji. U proseku, presude prvog stepena imaju šezdeset i četiri stranice, dok presude drugog stepena imaju trideset stranica, a presude trećeg stepena obično osam stranica.

Redakcije

Kako bismo konstruisali tipologiju redakcija, sproveli smo ručnu analizu svake stranice svake presude, ukupno 6.706 stranica, i uspeali smo da izvučemo zaključke i o vrstama tehnika redakcije i o vrstama informacija koje se rediguju. Identifikovali smo nekoliko različitih tehnika koje pokazuju varijacije ne samo među različitim sudovima već i u okviru istih pojedinačnih presuda. Na osnovu konteksta koji pruža tekst u neposrednoj blizini redakcija, zaključujemo da su mnoge redakcije namenjene zadržavanju podataka na individualnom nivou. Međutim, budući da neke redakcije, kao što pokazujemo u nastavku, zadržavaju nekoliko redova teksta, ne možemo precizno da zaključimo da su redigovani samo lični podaci. Primećujemo velike varijacije u pogledu toga čiji su podaci verovatno redigovani – bilo da se odnose na optuženog, svedoka ili žrtvu – kao i koja vrsta informacija je redigovana. Uglavnom, čini se da se informacije odnose na datum rođenja osobe, adresu, broj lične karte, zanimanje, bračni status i druge lične okolnosti.⁷⁶ Međutim, redakcije se primenjuju i na geografske lokacije (najčešće, pretpostavljamo, kada se spominju slučajevi nasilja).

Prvo ćemo pregledati različite tehnike koje smo приметili.

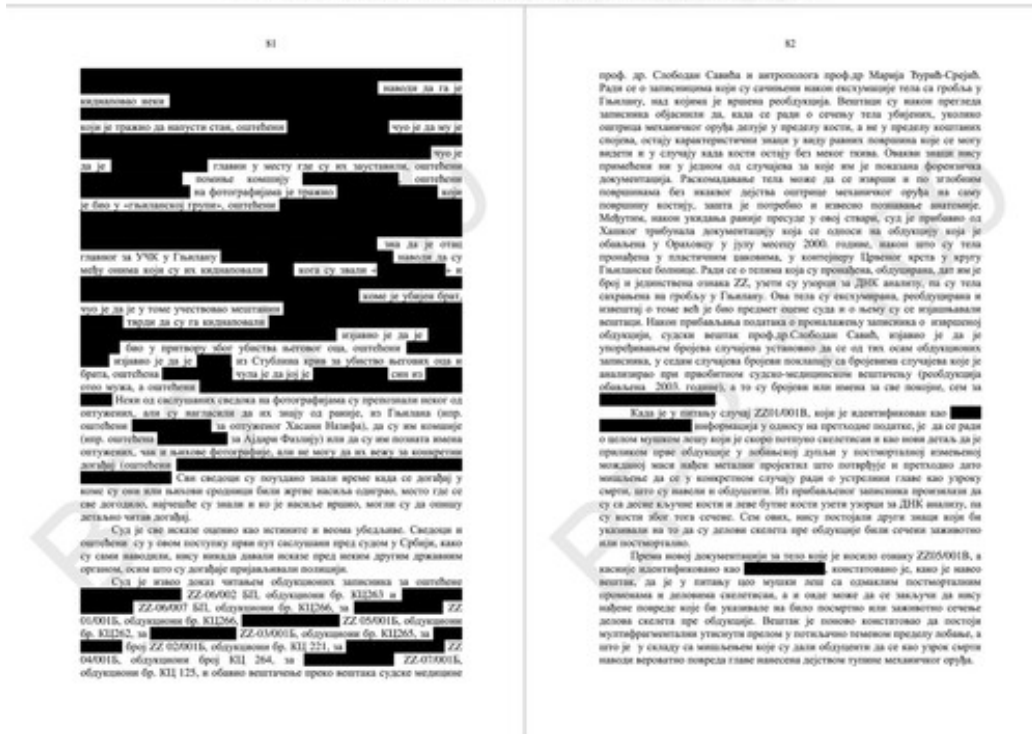
Crne elektronske redakcije zakrpa

Prevladavajući tip redakcije sastoji se od crnih elektronskih zakrpa koje prekrivaju reči i kolokacije reči. Ove zakrpe su identifikovane u šezdeset i jednom dokumentu (37%). Većina zakrpa pokazuje potpunu neprozirnost (Slika 1). Većina je relativno mala i pokriva pojedinačne reči ili male grupe reči, ali neke zamagljuju cele rečenice ili paragrafe.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

Na osnovu čl. 406 st. 1 tач. 1 ЗКП-а суд је на главном претресу одржаном дана 20.04.2017. године прочитао исказ сведока [REDACTED], дат на записнику пред Кантоналним тужилаштвом Унско-санског кантона Бихаћ КТ-98/01-РЗ од 15.05.2007. године, као и исказ сведока [REDACTED] дат пред Кантоналним судом у Бихаћу у предмету КИ 7/01-РЗ од 06.12.2001. године, сведока [REDACTED], дат на записнику пред Кантоналним тужилаштвом Унско-Санског кантона Бихаћ КТ-98/01-РЗ од 15.05.2007. године, сведока [REDACTED], дат на записнику пред Кантоналним тужилаштвом Унско-Санског кантона Бихаћ КТ-98/01-РЗ од 13. јуна 2007. године и исказ сведока [REDACTED] дат на записнику пред Кантоналним судом у Бихаћу КИ 7/01-РЗ од 20.12.2001. године, сведока [REDACTED], дат на записнику пред Кантоналним судом у Бихаћу бр. Ки.7/01-РЗ од 06.12.2001. године и од 08.07.2002. године, с обзиром да су они сведоци у

Napomena: Primer na vrhu prikazuje crne elektronske zakrpe koje prekrivaju pojedinačne ili male grupe reči. Viši sud u Beogradu, prvostepena presuda, 27. decembar 2018. Kratke redakcije izgleda prekrivaju imena svedoka, jer većina sledi nakon reči *iskaz svedoka*. Drugi primer prikazuje crne elektronske zakrpe koje prekrivaju grupe riječi. Viši sud u Beogradu, prvostepena presuda, 19. septembar 2012. Vodeni žig označava identifikacijski broj predmeta.

Bele elektronske redakcije zakrpa

Druga tehnika za redigovanje informacija na individualnom nivou uključuje primenu belih elektronskih zakrpa, koje slično karakteriše potpuna neprozirnost. Ove zakrpe su identifikovane u četrnaest dokumenata (9%), od kojih je pet takođe uključivalo crne elektronske zakrpe (Slika 2).

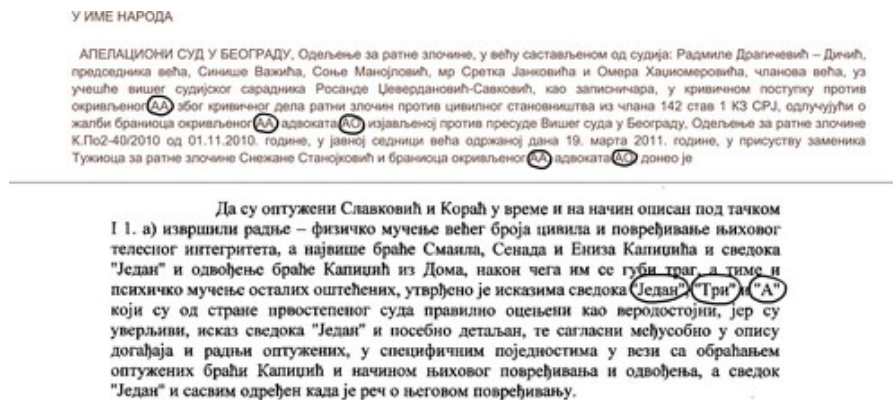

Identifikovali smo trinaest (8%) dokumenata gde su ručne redakcije napravljene markerima bile izuzetno lošeg kvaliteta, omogućavajući čitaocu da razazna informacije na individualnom nivou, uključujući identitete, koje su namenjene skrivanju (Slika 3, dolje).

Kodirana supstitucija

Druga metoda zamenjuje zaštićene podatke slovima ili alfanumeričkim kombinacijama, kao što je „AA“ (Slika 4, gore) ili riječi kao što su „Jedan“ i „Dva“ (Slika 4, dolje). Naša analiza je identifikovala osamdeset i tri dokumenta (50%) koji koriste ovaj pristup, što ga čini najrasprostranjenijom metodom korekcije. Međutim, u većini slučajeva, dokumenti koji koriste ovaj metod otkrili su individualne informacije o određenim osobama i lokacijama, dok su zadržali informacije o drugima čiji su podaci takođe trebalo da budu redigovani. Među osamdeset i tri dokumenta koji koriste kodirane zamene, trideset osam je takođe koristilo crne elektronske zakrpe, sedam je koristilo bele elektronske zakrpe, a dvadeset je koristilo metode pisanja rukom.

Slika 4. Simboli kao tehnika redakture

Napomena: Gore: simboli (slova ili brojevi) korišteni kao tehnika redigovanja, redigujući identitete optuženog i advokata. *Apelacioni sud u Beogradu, drugostepena presuda, 18. mart 2011.* Dole: ispisani brojevi ili slova pod navodnicima koji se koriste kao zamena za imena. Krugovi su dodati radi jasnoće kako bi se identifikovali simboli. *Viši sud u Beogradu, drugostepena presuda, 8. april 2009.*

Naša analiza različitih tehnika redakcije ukazuje na različite tehničke mogućnosti i pristupe unutar različitih sudova. Delimično, ove različite prakse odražavaju vremenski period u kojem su se suđenja održavala i presude objavljivale. Na primer,

propis Apelacionog suda u Beogradu propisuje različite vrste anonimizacije ovisno o tome da li su presude dostupne u elektronskom ili štampanom obliku. Ako su elektronske, predviđa zamjenu slovima, npr. AA, BB, CC, ili tačkama elipse (...). Ako se redakcija vrši na štampanoj kopiji, informacije se prekrivaju crnim zakrpama (verovatno ručno).⁷⁷ Ipak, u praksi se tehnike kombinuju: na primer, pronašli smo dvadeset dokumenata koji koriste kombinaciju kodirane zamene i rukom pisane redakcije, te trideset osam dokumenata u kojima je kodirana zamena korištena s crnim elektronskim zakrpama.

Zapažanja o nedoslednim praksama redakcije

Naša analiza je otkrila da je svaka tehnika anonimizacije nedosledno primenjena i u pojedinačnim dokumentima i unutar njih. Prvo, različite vrste aktera su nedosledno redigovane u presudama. U nekim slučajevima, imena optuženih, advokata, žrtava, svedoka ili sudija su redigovana,⁷⁸ dok su u drugim slučajevima ove informacije ostale vidljive, uključujući, u jednom slučaju, osetljive informacije o pripadnicima obaveštajnih i službi bezbednosti. Iako postoji opšte pravilo da imena optuženih ne smeju biti anonimizirana, utvrdili smo da se u praksi ovo pravilo često nedosledno primenjivalo.

Drugo, postoje sistematske nedoslednosti unutar pojedinačnih presuda, posebno u dužim dokumentima. Često su, na primer, informacije na individualnom nivou redigovane u jednom delu presude (obično na početku), ali otkrivene u drugom delu (vidi Slika 2). U jednom slučaju, prvo spominjanje imena žrtve seksualnog nasilja je redigovano, ali drugo spominjanje je ostavljeno.⁷⁹ Mnoge od ovih nedoslednosti verovatno su rezultat nepažnje ili nemarnih praksi redakcije: u jednom dokumentu, duga lista imena svedoka koja počinje na jednoj stranici je redigovana, dok je druga polovina na sledećoj stranici ostala neredigovana.

Takođe postoje nedoslednosti u redakciji geografskih lokacija povezanih s mestima zločina i adresama. U jednom slučaju, ime osobe je redigovano, ali adresa osobe nije redakovana dva reda niže. Čak i kada propis propisuje redakciju kućnih adresa, identiteti se mogu zaključiti iz vrlo specifičnih, neredigovanih detalja o mestima gde su zločini počinjeni u blizini domova žrtava.

Često se ove različite vrste nedoslednih redakcija javljaju u jednom dokumentu. Na primer, u presudi od četrdeset tri stranice donesenoj 2009. godine: (1) određene stranice prikrivaju tačnu lokaciju krivičnog dela, dok je druge otvoreno otkrivaju; (2) na prvoj stranici, svi lični podaci optuženog, osim njegovog imena, su redigovani, ali naredne stranice otkrivaju potencijalnu kućnu adresu (u vreme sudskog ročišta) u iskazu svedoka; (3) dok su lični podaci koji se odnose na svedoke i/ili žrtvu redigovani, a otkriva se tačna lokacija mesta zločina, navedena kao adresa prebivališta porodice svedoka (ili žrtve) u vreme incidenta.

Ukratko, nalazimo značajne dokaze o nedoslednostima kako unutar samih presuda, tako i između njih. Postoje neki tekstualni dokazi da bi to mogao biti rezultat loše prakse. Međutim, na osnovu dostupnih dokaza ne možemo zaključiti da li postoji neka ustaljena praksa u uočenim nedoslednostima, kao što je da li su određene prakse povezane sa određenim sudom, sudijom, optuženim ili svedokom, zbog

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

kvaliteta digitalizovanih podataka, čije implikacije detaljnije objašnjavamo u nastavku. Ipak, primećujemo da, uprkos nedoslednostima, sudovi imaju tendenciju da značajno previše rediguju informacije o učesnicima suđenja, izvan onoga što bi njihovi specifični propisi zahtevali.

Sada se okrećemo efektima nedosledne anonimizacije na prijem i upotrebu ovih sudova u kontekstu tranzicije u Srbiji.

Uticaj anonimizacije na transparentnost pravosuđa i društveni angažman u vezi s nasleđem ratnih zločina

Nedosledna i prekomerna upotreba anonimizacije u suđenjima za ratne zločine u Srbiji potkopava transparentnost i ometa šire društveno angažovanje u vezi s ishodima suđenja. U ovom odeljku ispitujuemo kako ove prakse ograničavaju javni pristup informacijama, iskrivljuju prepoznavanje žrtava, doprinose brisanju istorijske odgovornosti i stvaraju rizike za pojedince čiji se identiteti nepropisno otkrivaju.

S obzirom na ulogu vlade u osporavanju odgovornosti Srba za ratne zločine protiv ne-Srba, civilno društvo je odigralo značajnu ulogu u promovisanju tranzicijske pravde. Međutim, ovi napori su otežani nedostatkom transparentnosti u suđenjima za ratne zločine, što je problem koji daleko prevazilazi netransparentnost uzrokovanu redigovanjem presuda. Lokalne nevladine organizacije za ljudska prava primetile su nedostatak napretka u naporima da se „olakša pristup informacijama o suđenjima za ratne zločine“ do 2022. godine.⁸⁰ – kada je pritisak za reformu doveo do objavljivanja presuda.⁸¹ Osim toga, iako je novinarima bilo dozvoljeno da prisustvuju javnim suđenjima,⁸² u praksi je bilo teško dobiti rasporede suđenja.⁸³ Budući da se suđenja ne prenose na televiziji, šira javnost nije mogla da vidi „nijedno svedočenje žrtve, počinitelja ili svedoka ratnih zločina, niti izricanje presude“.⁸⁴ Javnosti je time uskraćena prilika da se suoči s nedelima počinjenim u ime nacije, što je doprinelo „kontinuitetu poricanja ratnih zločina i veličanju [srpskih] žrtava“.⁸⁵

U tom kontekstu, preteranu i nesistematsku anonimizaciju presuda oštro je kritikovao Fond za humanitarno pravo sa sedištem u Beogradu, jedna od ključnih nevladinih organizacija za ljudska prava koje prate i analiziraju suđenja za ratne zločine u Srbiji. Anonimizacija predstavlja značajnu prepreku za nevladine organizacije za ljudska prava, kao i za novinare i međunarodne organizacije, u analizi postupaka. Preterana anonimizacija čini čak i objavljene presude „nerazumljivim i nepristupačnim“.⁸⁶

Posebno je FHP kritikovao anonimizaciju imena žrtava ili njihovih preminulih rođaka. Ombudsman za informacije od javnog interesa, koji odlučuje o pritužbama u vezi s pristupom javnim informacijama, izgleda da je primenjivao različite standarde za redigovanje informacija o optuženima i žrtvama. Prilikom odgovaranja na zahteve FHP-a da se imena optuženih objave, Ombudsman se pozvao na Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog interesa.⁸⁷ Nasuprot tome, za imena žrtava, Ombudsman se pozvao na restriktivniji Zakon o zaštiti ličnih podataka,⁸⁸ koji zahteva pristanak osobe na javno otkrivanje informacija.⁸⁹ Rezultat toga je da su informacije o žrtvama zaštićene – redigovane – na višem nivou nego za optužene. FHP je tvrdio da javnost ima „interes i pravo da zna identitete žrtava“ jer spominjanje

imena žrtava i njihovog identiteta „predstavlja oblik zadovoljstva za žrtvu i preduslov za priznavanje patnje koju su pretrpele, prvenstveno, na osnovu svog identiteta.“[90](#)

Rasprava o pravu javnosti da bude informisana o suđenjima za ratne zločine delimično se prebacila na pitanje anonimizacije, zbog frustracije među pravnicima, aktivistima za ljudska prava i novinarima. Jedan sagovornik je to sažeto rekao: „Postoji pravo na informacije od javnog interesa. Imamo pravo da pitamo ko je počinio zločine, zašto su počinjeni i šta je zatamnjeno.“[91](#) Analitičari ljudskih prava su podjednako zabrinuti. Prepoznajući širu društvenu svrhu domaćih presuda o ratnim zločinima, jedan sagovornik nam je rekao da je „zacrnjivanje delova presuda frustrirajuće jer javnost ne razume šta se dogodilo, što je jedan od razloga zašto u Srbiji nema suočavanja s prošlošću.“[92](#) Zbog anonimizacije, žrtvama se uskraćuje prepoznavanje, a obrasci nasilja, na primer kada su žrtve određene etničke pripadnosti meta, postaju nejasni. Nadalje, anonimizacija imena osuđenih ratnih zločinaca, kao što je slučaj i u Hrvatskoj, može dovesti do „istorijske amnezije“ odvajanjem zločina od pojedinaca koji su ih počinili.[93](#)

U međuvremenu, 2023. godine, Nacionalna konvencija o Evropskoj uniji (NCEU), savez organizacija civilnog društva, posebno je preporučila smanjenje oslanjanja na anonimizirane informacije,[94](#), što pojačava dugogodišnju zabrinutost nevladinih organizacija za ljudska prava zbog preterane anonimizacije u vezi s presudama za ratne zločine.

Dok ovi ispitanici i organizacije ističu negativne efekte preterane anonimizacije informacija, drugi su istakli suprotan problem: javno objavljivanje informacija koje bi trebalo da budu anonimizirane. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE), koja prati suđenja za ratne zločine u Srbiji, posebno je kritikovala praksu u srbijanskim sudovima da se otkriva identitet zaštićenih svedoka, čiji lični podaci bi trebalo da budu zaštićeni zakonom. Ukazujući na slučajeve u kojima su, suprotno zakonu, otkrivena imena rođaka zaštićenih svedoka, što je indirektno dovelo do identifikacije svedoka, OSCE upozorava da ih to „nepotrebno izlaže dodatnoj opasnosti i stresu i odvraća druge potencijalne svedoke od davanja izjave“.[95](#)

Uzete zajedno, ove prakse mogu da potkopaju tranzicijsku pravdu. Nedosledna primena anonimizacije dovodi u opasnost neke učesnike u pravnom procesu;[96](#) U drugim slučajevima, isti ti procesi uskraćuju širem društvu mogućnost obrade relevantnih informacija kada se imena i detalji koji bi mogli biti javni zatamne. Objavljivanje sudskih dokumenata uz istovremeno preterano anonimiziranje omogućava srbijanskim sudovima da stvore „privid transparentnosti“, dok potrebne informacije ostaju nedostupne.[97](#) Praksa anonimizacije stvorila je uslove za javnost – koja se već opire rešavanju pitanja odgovornosti Srba za ratne zločine – da istraje u skepticizmu bez izlaganja potpunijim informacijama. Anonimizacija nije jedina praksa koja pokreće ovaj trend, ali je ipak značajna. Kao što nam je rekao analitičar ljudskih prava, „anonimizacija nam dodatno veže ruke“.[98](#)

Upornost praksi redigovanja: pravosudne reforme, transparentnost i uloga Evropske unije

U produžetku, procenjujemo zašto se ova praksa nastavila. Prvo se okrećemo implementaciji redakcije. Kao što smo gore naveli, uočili smo nedoslednosti gdje lični podaci koji su trebalo da budu redigovani ili uopšte nisu anonimizirani ili su redigovani samo sporadično. Prema jednom posmatraču, to pokazuje „nemar“ u radu pravosuđa.⁹⁹ NCEU je takođe ukazao na neophodnost boljeg obrazovanja i obuke zaposlenih koji se bave zaštitom ličnih podataka u javnim institucijama, „posebno onih koji rukuju velikim brojem ličnih podataka građana“. ¹⁰⁰

Međutim, drugo objašnjenje za opstanak ovih praksi povezano je s reformom pravosuđa. Proces evropskih integracija Srbije i blisko praćenje od strane EU bili su ključni u pružanju smernica i merila za sprovođenje reformi. Pa ipak, u tom kontekstu, anonimizacija u suđenjima za ratne zločine prošla je ispod radara. Uzastopni izveštaji EU procenili su različite aspekte suđenja i neizbežno su zaključili da bi Srbija trebalo da "pokaže istinsku posvećenost istraživanju i suđenju u slučajevima ratnih zločina".¹⁰¹ Međutim, pitanje javnog pristupa informacijama o suđenjima za ratne zločine nije rešeno. Slično tome, Evropska komisija (EK) pratila je primenu Zakona o zaštiti ličnih podataka, ističući niz problema, ali nijedan nije bio povezan sa negativnim uticajem anonimizacije presuda za ratne zločine.¹⁰² Kao posledica toga, implementacija na nivou lokalnih sudova nije bila fokusirani prioritet procesa pristupanja.

Fokusiranje na anonimizaciju presuda pruža novu perspektivu o tome zašto suđenja za ratne zločine u Srbiji nisu uspela da promovišu ni suočavanje s nedelima počinjenim od strane Srba, ni pomirenje. Praksa anonimizacije predstavlja još jedno sredstvo kojim država kontroliše narativ o učešću Srba u sukobu u bivšoj Jugoslaviji i ratnim zločinima koje su počinili. Anonimizacija je postala još jedna linija sukoba u srpskom društvu između domaćih nevladinih organizacija koje se zalažu za norme odgovornosti i srpske države, koja se pretvorila u promotera poricanja ratnih zločina. Nisu moguće je svi efekti koje uočavamo objašnjeni kao nemar ili tehnički nedostaci. Ove prakse verovatno opstaju delom zbog šireg skepticizma i otpora unutar vlade prema projektu suđenja za ratne zločine. Veliki dio napora je vođen spoljnim pritiskom i transakcijske je prirode, s ograničenim unutrašnjim institucionalnim podsticajima za rešavanje osnovnih problema i malim pritiskom društva u celini. Razumevanje prakse prekomerne anonimizacije u Srbiji ne može se odvojiti od šireg političkog i ideološkog konteksta u kojem se suočavanje s kriminalnim nasleđem države i društva odvijalo – ili nije uspelo.

Zaključak

Ovaj članak je procenio kako srpski sudovi koriste tajnost u suđenjima za ratne zločine. Tajnost je neophodna za sudske postupke koji uključuju osetljive podatke, kao što je zaštita svedoka čiji su podaci ključni za donošenje informisane presude. Međutim, tajnost se može koristiti strateški ili proizvoljno na načine koji skrivaju informacije ključne za šire društvene ciljeve suđenja za ratne zločine, kao što je objavljivanje javnog zapisa ili prepoznavanje žrtava. Pravilno ograničena anonimizacija sudskih presuda važan je aspekt transparentnosti i prava javnosti na informacije o sudskim postupcima. Ovi principi su posebno značajni u odnosu na domaća suđenja za ratne zločine, koja služe širokom spektru normativnih funkcija, a sve one verovatno promovišu pomirenje, izgradnju vladavine prava i demokratizaciju.

Kako bismo bolje razumeli obim, ulogu i učinak anonimizacije, sproveli smo empirijsku analizu redakcija u presudama domaćih suđenja u Srbiji i dokumentovali varijacije u tehničkoj primeni redakcija, kao i suštinsku nedoslednost između i u okviru presuda. Iako je praksa vrlo raznolika, zaključujemo da se radi o prekomernoj redakciji, sa značajnim posledicama. S jedne strane, prekomerna anonimizacija uskraćuje informacije ključne za utvrđivanje uloge Srba u počinjenju ratnih zločina. S druge strane, žrtvama uskraćuje priliku za javno priznanje ili simbolično priznanje njihove patnje. Nadalje, anonimizacijom, srpska država uskraćuje informacije organizacijama za ljudska prava, ometajući njihov rad na praćenju suđenja za ratne zločine i rešavanju šire kulture poricanja ratnih zločina.

Ukratko, fokusiranje na redakteure ima direktne implikacije na politiku EU i sugerise da se praćenje procesa reformi mora revidirati kako bi se bolje podržala tranzicijska pravda u postkonfliktnim društvima. Evropske integracije su promovisale tranzicijsku pravdu u Srbiji postavljanjem merila za reformu pravosuđa, pružanjem finansijske podrške i praćenjem sprovođenja reformi. Međutim, kao što pokazuje naša analiza, uprkos fokusu EU na domaća suđenja, problemi vezani za anonimizirane presude za ratne zločine ostali su zakopani pod nizom generičkih nedostataka. EU je bila nedvosmislena u svojoj kritici politizacije tranzicijske pravde u Srbiji – a kritika domaćih suđenja za ratne zločine bila je jedan aspekt toga – ali nije usmerila svoju kritiku na specifične zabrinutosti koje je izrazilo civilno društvo u Srbiji u vezi s tim kako anonimizacija ometa njihov rad.

Naš pokušaj merenja nivoa tajnosti u krivičnom gonjenju ratnih zločina takođe stavlja u prvi plan ulogu digitalizacije kako se globalna praksa tranzicijske pravde razvija, s teorijskim i praktičnim implikacijama na to kako razumemo i beležimo efekte rada tranzicijske pravde. Naše istraživanje je imalo koristi od tehnološkog razvoja koji otvara nove vidike za istraživače: s obzirom na nedostatak studija o domaćim postupcima za ratne zločine zbog nedostatka podataka ili ograničenog pristupa

njima, digitalizacija presuda za ratne zločine u Srbiji pružila nam je jedinstvenu priliku. Veći pristup koji je omogućila digitalizacija ne samo da nam je omogućio da proučimo kako reforme u tranzicijskom postkonfliktnom društvu funkcionišu u praksi, već i da pokažemo kako se naučnici tranzicijske pravde mogu dublje angažovati u ovim važnim, ali nedovoljno proučenim, domaćim procesima.

Međutim, kao što pokazujemo, odnos između digitalizacije i otvorenosti je složen; digitalizacija ne dovodi automatski do većeg pristupa informacijama, kako se tvrdilo.¹⁰³ Naprotiv, u Srbiji je anonimizacija učinila javno dostupne presude za ratne zločine – paradoksalno – nerazumljivim. Rešenje ove zagonetke moglo bi ležati u novim pristupima naučnoj metodi koji bi poboljšali sposobnost digitalizacije da bude korisna. Samuilov navodi posebne prednosti veštačke inteligencije u anonimizaciji sudskih odluka u zemljama EU, što bi se moglo primeniti i u Srbiji putem digitalizacije, pod uslovom da se prevaziđu prepreke povezane s neadekvatnom implementacijom reformi i ograničenim tehničkim kapacitetima.

Zaključujemo osvrtnom na ograničenja i pouke ovih metoda u proučavanju tranzicijske pravde. Konkretno, ističemo implikacije anonimizacije za statističku analizu izvan deskriptivne statistike. Možemo s pouzdanjem pokazati da se podaci na individualnom nivou nasumično, preterano i često neadekvatno rediguju, čime se otkrivaju informacije koje bi trebale biti redigovane, dok se istovremeno rediguju informacije koje bi trebale biti javno dostupne.

Međutim, kao što je naša studija pokazala, osnovna dokumentacija je toliko heterogena da osiguranje konzistentnih i uporedivih podataka predstavlja značajan izazov, čak i kada su materijali digitalno dostupni. Proizvoljna, nekonzistentna i raznolika priroda redakcija isključuje mogućnost sprovođenja robusne statističke analize obrazaca redakcije, uključujući regresije i korelacije, što bi bilo izvodljivo da su redakcije bile sistematske. Iako možemo zaključiti da se korištene tehnike, a posledično i kvalitet redakcija, često odnose na odluke donesene na određenim sudovima, napredak izvan ovog zapažanja pokazuje se izazovnim. Statistička analiza tehnika redakcije (npr. broj zakrpa po dokumentu ili po stranici, veličine zakrpa, relativne veličine zakrpa unutar dokumenta) verovatno neće dati informativne rezultate zbog neuporedivosti podataka.

Naši nalazi imaju važne praktične implikacije: oni ukazuju na nove prioritete reformi koji bolje uzimaju u obzir efekte anonimizacije kako bi se podržale prakse koje omogućavaju pravično, efikasno i transparentno krivično gonjenje ljudskih prava u zemlji. Dok se reforme pravosuđa i praćenje često fokusiraju na izgradnju pravnih okvira za suzbijanje političkog uticaja, mi pokazujemo da obraćanje pažnje na ono što je redigovano – i kako – pruža „uočljivu“ manifestaciju tog uticaja. Kada se primeni na suđenja za ratne zločine, redigovanje može ugroziti integritet pravde koju ima za cilj održati.

Zahvalnost

Zahvaljujemo se članovima publike Udruženja za međunarodne studije centralne i istočne Evrope

Udruženju za međunarodne studije (CEEISA-ISA),

Britanskom udruženju za međunarodne studije (BISA),

Udruženju za političke nauke Srednjeg zapada (MPSA),

Generalnoj konferenciji i Konferenciji ECPR-a o odgovornosti i ljudskim pravima

Evropskog konzorcija za politička istraživanja (ECPR), kao i

Carlesu Fernandezu Torneu, Teni Prelec i Grazyni Baranowskoj na njihovim vrednim povratnim informacijama.

Autori se zahvaljuju Jeleni Grujić Zindović na pomoći u vezi s jednim aspektom ovog istraživanja.

Komentari i sugestije anonimnih recenzenata i urednika takođe su primljeni sa zahvalnošću.

Izjava o otkrivanju informacija

Autor(i) nisu prijavili potencijalni sukob interesa.

Dodatne informacije

Finansiranje

Lanabi La Lova i Denisa Kostovicova zahvaljuju se na finansiranju ovog istraživanja od strane Konsolidatorskog granta Evropskog istraživačkog vijeća (ERC) pod nazivom „Interakcije pravde i izgradnja mira: Od statičkih do dinamičkih diskursa među nacionalnim, etničkim, rodnim i starosnim grupama“ (JUSTINT), br. 772354.

POGOVOR FBD

Upravo u vreme kad smo, posle dogovora sa Denisom Kostovicovom, jednom od autora ove studije (koja predočava i problematizuje vidove tajnosti u suđenjima u Srbiji za ratne zločine počinjene na prostorima nekadašnje Jugoslavije) pripremali njeno objavljivanje, stigla je vest da se iz Finske u Srbiju, prevremeno iz zdravstvenih razloga, vratio general Nebojša Pavković. U finskom zatvoru bio je na izdržavanju kazne kojom ga je u Hagu Medjunarodni sud za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji 2009.(ICTY) osudio na 22 godine zatvora.

U Srbiji je ta vest u medijima koji podržavaju aktuelnu vlast ili ih ona kontroliše dočekana sa hvalospevima upućenim Pavkoviću dok su se visoki zvaničnici vladajuće strukture utrivali u rečima dobrodišlice i hvale za generala, ne ustručavajući se već istovremeno baštineći ovdašnji zamašni brevijar tzv. srpskog antihaškog narativa.

Taj narativ odbojnosti i poricanja Haškog suda i njegovih presuda, iako su isti osnovale UN, a koji je u međuvremenu prestao sa radom, bio je u Srbiji prisutan još od samog njegovog osnivanja i donošenja prvih presuda. Ubrzanom i uzlaznom linijom napredovao je nakon što je na vlast u Srbiji dospelo SNS.

Mada je Srbija kad je reč o ovom sudu prihvatila i ispunjavala skoro sve njegove odluke ili zahteve, presude ICTY vlast u Srbiji nije prihvatila ni videla kao moralni sud već kao (u)cenu za napredovanje Srbije na njenom putu ka članstvu u Evropskoj uniji.

Srpski povratnici iz zatovra u koje su poslani iz Haške sudnice posle izdržanih kazni po presudama za njihov "doprinos" i učešće u ratnim zločinima, doživeli su u Srbiji punu rehabilitaciju.

Neki od haških osuđenika poput Veselina Šljivančanina, Vladimir Lazarevića, Sretena Lukića ili Nikole Šainovića ne samo da nisu marginalizovani već su pozvani da učestvuju po javnim tribinama i gostuju u udarnim terminima televizija sa nacionalnom frekvencijom. Njihov povratak i učešće u društvenom životu nisu sadržali nikakvo pokajanje za ono zbog čega su osudjeni. Poruka upućivana javnosti je bila jasna: oni nisu uradili ništa loše, već su radili za Srbiju, e da bi u zatvoru patili zbog toga.

Umesto očekivanog suočavanja s prošlošću, što je bio bitan preduslov za izgradnju zdravog i demokratskog društva i stvarno pomirenje, i bez dublje analize politike i struktura moći koje su zločine podstakle, u Srbiji se aktivno radilo na kulturi

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

poricanja, istorijskoj amneziji i podastiranju narativa u kome Srbija nema zbog čega da se preispituje jer su zločine činili i drugi.

Srbija i Srbi više su pritom prikazivani kao žrtve sukoba devedestih nego kao aktivni učesnik u njima.

Takav pristup i praksa odbacivanja suočavanja sa zločinima počinjenim u prošlosti vidljivi su ne samo u slučajevima odnosa prema pripadnicima vrha srpske vlasti kojima je suđeno u Hagu, već i kad je reč o svim onim pojedincima kojima je za počinjene zločine u devedesetim trebalo da se sudi u Srbiji. To je bila obaveza koju je Srbija preuzela takođe u dogovoru sa međunarodnom zajednicom i Evropskom unijom.

Ovaj broj Vidika i putokaza, pokazuje srpski haški problem na primeru anonimizacije ratnih zločina i zločinaca u Srbiji, u studiji koja je obuhvatila period od 1999. do 2019. godine i 164 presude sudova e osuđeno 180 lica, a o kojima je srpska javnost minimalno obavestavana, i o osuđenim zločincima i o njihovim žrtvama i o samim zločinima.

Posle 2019. godine do danas su sudovi u Srbiji izrekli tek nekolicinu novih presuda, u broju izuzetno malom i nesrazmernom prema obimu počinjenih zločina, uz minimalnu uključenost javnosti. Glavna karakteristika ovog perioda nije prekid procesa već njihova izuzetna sporost, fragmentacija i nedostatak strateškog prisupa koji bi se bavio širom strukturom odgovornosti.

“Zagledana u budućnost“ vlast nije podsticala srpsko pravosuđe da kazni počiniocce i srpskom društvu omogući kritičko suočavanje sa prošlošću.

Naprotiv, sve više se vidi da je Srbija napustila projektat suočavanja s prošlošću i da je na delu revizionistička istorija i potpuna rehabilitacija idejnog i ideološkog konstrukta s kojim je Srbija i ušla u tragičnu deceniju sukoba u bivšoj državi, što dubinski podriva i otežava reforme potrebne za integraciju Srbije u EU.

Organizacije civilnog društva i mediji trebalo bi da probijaju obnovljeni zid ćutnje o odnosu prema ratnim zločinima i zločincima iz devedesetih. Ovaj broj Vidika i putokaza je naš doprinos tome.

Milan Jovanović,
predsednik FBD

FUSNOTE

- 1 Gary T. Marx, "Censorship and Secrecy: Social and Legal Perspectives," in *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (2001), <http://web.mit.edu/gtmarx/www/cenandsec.html> (accessed 11 August 2025).
- 2 Timothy William Waters, "But You Must Not Pronounce the Names: Testifying in Secret at a War Crimes Trial," *Georgetown Journal of International Law* 55 (2024): 443–71, section IIA.
- 3 International Criminal Court, *Reporting on the ICC: A Practical Guide for Media* (accessed October 2024), <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-02/2023-journal-guide.pdf>.
- 4 *Rome Statute of the International Criminal Court*, 17 July 1998, in force 1 July 2002, as amended (UNTS 2187/38544), art. 72; *Strafprozeßordnung* (German Criminal Procedure Code), 7 April 1987, as amended 25 March 2022, §68; U.S. Department of Justice, *Criminal Resource Manual*, <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-2054-synopsis-classified-information-procedures-act-cipa> (accessed 11 August 2025).
- 5 Kristina Kalajdžić, *Analiza stanja transparentnosti i otvorenosti pravosudnih organa* (Belgrade: Partneri Srbija, 2023), 7.
- 6 Marlise Simons, "Genocide Court Ruled for Serbia without Seeing Full War Archive," *New York Times*, 9 April 2007.
- 7 Katarina Ristić, *Imaginary Trials: War Crime Trials and Memory in Former Yugoslavia* (Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2014), 15.
- 8 James Meernik and Kimi King, "The Sentencing Determinants of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: An Empirical and Doctrinal Analysis," *Leiden Journal of International Law* 16, no. 4 (2003): 717–50; Barbora Holá, Alette Smeulers, and Catrien Bijleveld, "International Sentencing Facts and Figures: Sentencing Practice at the ICTY and ICTR," *Journal of International Criminal Justice* 9, no. 2 (2011): 411–39; James Meernik, "Sentencing Rationales and Judicial Decision Making at the International Criminal Tribunals," *Social Science Quarterly* 92, no. 3 (2011): 588–608; Ivor Sokolić, Denisa Kostovicova, Lanabi La Lova and Sanja Vico, "Are Domestic War Crimes Trials Biased?," *Journal of Peace Research* (2025), available at <https://doi.org/10.1177/00223433241292143>.
- 9 Kimi Lynn King and Megan Greening, "Gender Justice or Just Gender? The Role of Gender in Sexual Assault Decisions at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia," *Social Science Quarterly* 88, no. 5 (2007): 1049–71.
- 10 Kristen Perrin, "Memory at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY): Discussions on Remembering and Forgetting within Victim Testimonies," *East European Politics and Societies* 30, no. 2 (2016): 270–87.
- 11 Inger Skjelsbæk, *The Political Psychology of War Rape: Studies from Bosnia and Herzegovina* (London: Routledge, 2012); Henry Alexander Redwood, *The Archival Politics of International Courts* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021); Gabrielé Chlevickaitė, Barbora Holá, and Catrien Bijleveld, "Suspicious Minds? Empirical Analysis of Insider Witness Assessments at the ICTY, ICTR and ICC," *European Journal of Criminology* 20, no. 1 (2023): 185–207.

- 12 Olivera Simić and Barbora Holá, "A War Criminal's Remorse: The Case of Landžo and Plavšić," *Human Rights Review* 21 (2020): 267–91.
- 13 Tim Meijers and Marlies Glasius, "Expression of Justice or Political Trial?: Discursive Battles in the Karadžić Case," *Human Rights Quarterly* 35, no. 3 (2013): 720–52.
- 14 Sokolić, Kostovicova, La Lova and Vico, "Are Domestic War Crimes Trials Biased?"
- 15 Iva Vukušić, *Serbian Paramilitaries and the Breakup of Yugoslavia: State Connections and Patterns of Violence* (London: Routledge, 2023).
- 16 Omar G. Encarnación, "Justice in Times of Transition: Lessons from the Iberian Experience," *International Studies Quarterly* 56, no. 1 (2012): 179–92.
- 17 Phil Clark, *Distant Justice: The Impact of the International Criminal Court on African Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018); Dan Saxon, "Exporting Justice: Perceptions of the ICTY among the Serbian, Croatian, and Muslim Communities in the Former Yugoslavia," *Journal of Human Rights* 4, no. 4 (2005): 559–72; Meernik and King, "The Sentencing Determinants of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: An Empirical and Doctrinal Analysis"; Geoff Dancy, Bridget Marchesi, and Lesley Pruitt, "The Justice Balance: When Transitional Justice Improves Human Rights and Democracy," *Human Rights Quarterly* 42, no. 2 (2020): 370–400.
- 18 Diane F. Orentlicher, *Shrinking the Space for Denial: The Impact of the ICTY in Serbia* (New York: Open Society Institute, 2008); Lara J. Nettelfield, *Courting Democracy in Bosnia and Herzegovina: The Hague Tribunal's Impact in a Postwar State* (New York: Cambridge University Press, 2010); Javier Padilla, "Is Satisfaction with Democracy Higher after Transitional Justice Trials?" *Political Behavior* (2025): 1–44, available at <https://link.springer.com/article/10.1007/s11109-025-10007-9>.
- 19 Ivor Sokolić, *International Courts and Mass Atrocity: Narratives of War and Justice in Croatia* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2019).
- 20 Kirsten Campbell, "The Laws of Memory: The ICTY, the Archive, and Transitional Justice," *Social & Legal Studies* 22, no. 2 (2013): 247–69.
- 21 Tobias Blanke and Caroline Kristel, "Integrating Holocaust Research," *International Journal of Humanities and Arts Computing* 7, nos. 1–2 (2013): 41–57; Iva Vukušić, "The Archives of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia," *History* 98, no. 332 (2013): 623–35.
- 22 Tom R. Tyler and Jonathan Jackson, "Popular Legitimacy and the Exercise of Legal Authority: Motivating Compliance, Cooperation and Engagement," *Psychology, Public Policy, and Law* 19, no. 3 (2013): 126–45.
- 23 Justice Collaboratory, "Procedural Justice," Yale Law School, <https://law.yale.edu/justice-collaboratory/proceduraljustice> (accessed 3 October 2024).
- 24 But see Ida Koivisto, *The Transparency Paradox* (Oxford: Oxford University Press, 2022), who argues that limits to transparency can contribute to law's legitimacy.
- 25 Nico Grant, Cecilia King, and Mickle Tripp, "'Unprecedented' Secrecy in Google Trial as Teh Giants Push to Limit Disclosures," *The New York Times*, 26 September 2023, updated 4 October

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

2023, <https://www.nytimes.com/2023/09/26/technology/google-antitrust-trial-secrecy.html> (accessed 11 August 2025); Luke Goldstein, "The Secret Trial," *The American Prospect*, 28 November 2023, <https://prospect.org/justice/2023-11-28-google-secret-trial/> (accessed 11 August 2025).

26 U.S. Foreign Intelligence Surveillance Court, "About the Foreign Intelligence Surveillance Court," <https://www.fisc.uscourts.gov/about-foreign-intelligence-surveillance-court> (accessed October 3, 2024).

27 Conference of State Court Administrators, *Courting Public Trust and Confidence: Effective Communication in the Digital Age*, n.d., 4–5, https://cosca.ncsc.org/_data/assets/pdf_file/0020/86015/COSCA-Policy-Paper-Courting-Public-Trust.pdf.

28 Task Force on Justice, *Justice for All – Final Report* (New York: Center for International Cooperation, 2019).

29 International Center for Transitional Justice, "Institutional Reform," <https://www.ictj.org/institutional-reform> (accessed October 3, 2024).

30 Francesca Lessa, "Argentina's Operation Condor Trial Opens Up New Paths to Accountability for Past Atrocities in South America and Beyond," *LSE Latin America and Caribbean Blog*, 1 August 2019, <https://blogs.lse.ac.uk/latamcaribbean/2019/08/01/argentinas-operation-condor-trial-opened-up-new-paths-to-accountability-for-past-atrocities-in-south-america-and-beyond/> (accessed October 3, 2024).

31 Lessa, "Argentina's Operation Condor Trial Opens Up New Paths to Accountability for Past Atrocities in South America and Beyond."

32 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Promotion and Protection of Human Rights: Study on the Right to Truth: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, E/CN.4/2006/91, 8 February 2006, 46–9, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/106/56/PDF/G0610656.pdf?OpenElement> (accessed 3 October 2024); Fabián Salvioli, "International Legal Standards Underpinning the Pillars of Transitional Justice – Report of the Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice, Reparation, and Guarantees of Non-recurrence," *Human Rights Council*, A/HRC/54/24, 10 July 2023, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G23/126/71/PDF/G2312671.pdf?OpenElement> (accessed 11 August 2025).

33 Corbin Lyday and Jan Stromsem, *Rebuilding the Rule of Law in Post-Conflict Environments* (Washington, DC: USAID, May 2005), 8–11, 39–47, https://www.usaid.gov/sites/default/files/2022-05/USAID-Post_Conflict_ROL_508.pdf; Conference of State Court Administrators, *Courting Public Trust and Confidence: Effective Communication in the Digital Age*, n.d., https://cosca.ncsc.org/_data/assets/pdf_file/0020/86015/COSCA-Policy-Paper-Courting-Public-Trust.pdf (accessed October 3, 2024).

34 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), "Development of the Local Judiciaries," n.d., <https://www.icty.org/en/outreach/capacity-building/development-local-judiciaries> (accessed October 3, 2024); Katherine Sikkink, *The Justice Cascade: How Human Rights Prosecutions Are Changing World Politics* (New York: W.W. Norton, 2012).

35 Bojana Djokanovic, "Argentina's Rule-of-Law Approach to Addressing a Legacy of Enforced Disappearances," International Commission on Missing Persons, n.d., <https://www.icmp.int/news/argentinas-rule-of-law-approach-to-addressing-a-legacy-of-enforced->

[disappearances/](#) (accessed October 3, 2024).

36 Kim Christian Priemel, "A Story of Betrayal: Conceptualizing Variants of Capitalism in the Nuremberg War Crimes Trials," *The Journal of Modern History* 85, no. 1 (2013): 69–108.

37 Timothy William Waters, "A Kind of Judgment: Searching for Judicial Narratives After Death," *George Washington International Law Review* 42 (2010): 279–94.

38 Diane F. Orentlicher, *Shrinking the Space for Denial: The Impact of the ICTY in Serbia* (New York: Open Society Institute, May 2008).

39 Richard Ashby Wilson, *Writing History in International Criminal Trials* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

40 Luis Moreno Ocampo, "Beyond Punishment: Justice in the Wake of Massive Crimes in Argentina," *Journal of International Affairs* 53, no. 2 (1999): 669–89.

41 Mark Kersten, "Acquittals and the Battleground over the ICC's Legitimacy," *Justice in Conflict*, 14 March 2019, <https://justiceinconflict.org/2019/03/14/acquittals-and-the-battleground-over-the-iccs-legitimacy/> (accessed October 3, 2024); Mark Ellis, "The Latest Crisis of the ICC: The Acquittal of Laurent Gbagbo," *Opinio Juris*, 28 March 2019, <http://opiniojuris.org/2019/03/28/the-latest-crisis-of-the-icc-the-acquittal-of-laurent-gbagbo/> (accessed October 3, 2024)

42 Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama," Apelacioni sud u Beogradu, Su br. I-1 58/17, 12 October 2017, arts. 1 and 3. http://www.bg.ap.sud.rs/uploads/Pravilnik-o-zameni-i-izostavljanju-podataka-u-sudskim-odlukama_101122.pdf (accessed 7 August 2024).

43 Ivan Vejvoda, "Serbia After Four Years of Transition," in *Western Balkans: Moving On*, ed. Judy Batt, Chaillot Paper no. 70 (Paris: Institute for Security Studies, 2004), 37–53.

44 Vojin Dimitrijević, "Domestic War Crimes Trials in Serbia, Bosnia-Herzegovina, and Croatia," in *War Crimes, Conditionality and EU Integration in the Western Balkans*, ed. Judy Batt and Jelena Obradović, Chaillot Papers, no. 116 (Paris: EU Institute for Security Studies, 2009), 83–100, 86.

45 Katarina Ristić, "The Media Negotiations of War Criminals and Their Memoirs: The Emergence of the 'ICTY Celebrity'," *International Criminal Justice Review* 28, no. 4 (2018): 391–405.

46 Eric Gordy, *Guilt, Responsibility, and Denial: The Past at Stake in Post-Milošević Serbia* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013); Jelena Obradović-Wochnik, *Ethnic Conflict and War Crimes in the Balkans: The Narratives of Denial in Post-Conflict Serbia* (London: I.B. Taurus, 2013); Nenad Golčevski, Johannes von Engelhardt and Hajo G Boomgaarden, "Facing the Past: Media Framing of War Crimes in Post-Conflict Serbia," *Media, War & Conflict* 6, no. 2 (2013): 117–33; Denisa Kostovicova, "Civil Society and Post-Communist Democratization: Facing a Double Challenge in Post-Milošević Serbia," *Journal of Civil Society* 2, no. 1 (2006): 21–37.

47 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY). *Completion Strategy*. <https://www.icty.org/en/about/tribunal/completion-strategy> (accessed August 7, 2024).

48 Ibid. Fausto Pocar, "The ICTY's Completion Strategy: Continuing Justice in the Region," *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, vol. 103 (2009), 222–6.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

49 International Residual Mechanism for Criminal Tribunals (IRMCT), *Development of the Local Judiciaries*, United Nations, <https://www.icty.org/en/outreach/capacity-building/development-local-judiciaries> (accessed October 3, 2024).

50 Katarina Ristić, "Our Court, Our Justice: Domestic War Crimes Trials in Serbia," *Südost-Forschungen* 75, no. 1 (2016): 165–85.

51 *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine*, *Službeni glasnik RS*, no. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 (dr. zakon), 6/2015, and 10/2023, https://www.paragraf.rs/propisi/download/zakon_o_organizaciji_i_nadleznosti_drzavnih_organa_u_postupku_za_ratne_zlocine.pdf (accessed October 3, 2024).

52 Siniša Važić, "Suđenja za ratne zločine u Srbiji," *Vreme*, 3 March 2005, <https://www.vreme.com/dodatno/sudjenja-za-ratne-zlocine-u-srbiji/> (accessed October 3, 2024).

53 Dimitrijević, "Domestic War Crimes Trials," 83–100.

54 Nihad Ukić, "Pravo na javno suđenje," *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 84, no. 3 (2012): 216–26.

55 *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa*, br. 67/2003 et seq.

56 *Zakonik o krivičnom postupku*, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 (Odluka Ustavnog suda), 62/2021 (Odluka Ustavnog suda). https://www.tuzilastvorz.org.rs/public/files/pages/2021-06/zkp_%D0%9D.pdf (accessed October 3, 2024). This code was adopted in 2011, replacing the previous version from 2001. The 2001 code, in turn, replaced the earlier code dating back to 1997.

57 *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, *Službeni glasnik RS*, nos. 120/2004, 54/2007, 104/2009, and 36/2010. <https://www.poverenik.rs/sr/zakoni/881-zakon-o-slobodnom-pristupu-informacijama-od-javnog-znacaja-prечишћен-текст-сл-гласник-рс-120-04.-54-07.-104-09-i-36-10.html> (accessed October 3, 2024).

58 *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*, *Službeni glasnik RS*, no. 87/2018. <https://www.poverenik.rs/sr/zakoni/4/2970-zakon-o-zastiti-podataka-o-licnosti-sl-glasnik-рс-бр-87-2018-од-13-11-2018.html> (accessed October 3, 2024).

59 Viši sud u Beogradu, *Informator o radu*, 23 April 2024, 107. <https://www.bg.vi.sud.rs/sekcija/95/informator-o-radu.php> (accessed October 20, 2024).
6

0 Information provided by the Supreme Court of Cassation, Belgrade, 30 September 2024. The Supreme Court of Cassation and the Court of Appeal in Belgrade adopted regulations on anonymization in 2010, while the Higher Court in Belgrade implemented its regulations in 2017. See Milica Kostić, *Pravo javnosti da zna o suđenjima za ratne zločine u Srbiji* (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2016), 19; Republika Srbija, "Pravilnik o minimumu anonimizacije sudskih odluka," Viši sud u Beogradu, Su I-1 br. /17, 5 July 2017, 116 in Viši sud u Beogradu, *Informator o radu*. In other cases, regulations were implemented after a significant delay. The Prosecutor's Office for War Crimes, an institution established in 2003 to conduct war crimes trials in Serbia, adopted its regulation in 2019.

61 Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama," Vrhovni kasacioni sud, I Su-1 176/16, 20 December 2016 (accessed 5 August 2024); Republika Srbija, "Pravilnik o minimumu anonimizacije sudskih odluka," Viši sud u Beogradu.

62 Katy A. Crossley-Frolick, "The European Union and Transitional Justice: Human Rights and Post-Conflict Reconciliation in Europe and Beyond," *Contemporary Readings in Law and Social Justice* 3, no. 1 (2011): 33–57; Evald Verovšek, *Memory and the Future of Europe: Rupture and Integration in the Wake of Total War* (Manchester: Manchester University Press, 2021).

63 European Commission, "Chapters of the Acquis/Negotiating Chapters," https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/chapters-acquis-negotiating-chapters_en (accessed October 10, 2024); Pregovaračka grupa za Poglavlje 23, *Akcioni plan za Poglavlje 23* (Belgrade: Republika Srbija, April 2016), <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023.pdf> (accessed 23 September 2024).

64 Fond za humanitarno pravo, *Peti izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina*.

65 Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina za period od 2021. do 2026. godine, *Službeni glasnik RS*, no. 97 (15 October 2021), <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/97/1> (accessed 27 September 2024); Radio Slobodna Evropa, "Vlada Srbije usvojila Strategiju za procesuiranje ratnih zločina," 14 October 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-strategija-ratni-zlocini/31509659.html> (accessed 23 September 2024).

66 Pregovaračka grupa za Poglavlje 23, *Akcioni plan za Poglavlje 23* (April 2016), 108–10, <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023.pdf>; Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina za period od 2021. do 2026. godine. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/97/1>.

67 Gordy, *Guilt, Responsibility, and Denial: The Past at Stake in Post-Milošević Serbia*; K. H. Brodersen, "The ICTY's Conditionality Dilemma: On the Interaction of Influences of the European Union's Conditionality Policy and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia on the Development of Rule of Law in Serbia," *European Journal of Crime, Criminal Law, and Criminal Justice* 22, no. 3 (2014): 219–48.

68 John W. Creswell and Vicki L. Plano Clark, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, 3rd ed. (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2018), 63.

69 *Pregled arhive FHP*, n.d., Fond za humanitarno pravo, <http://www.hlc-rdc.org/?cat=234> (accessed 3 October 2025). The judgements are part of the FHP Archive, obtained from other institutions with which the NGO has cooperated over the past 30 years. Initial judgements are referred to as *presuda*, second instance and final judgements as *presuda* or *rešenje* (decisions), depending on whether the higher court upheld, altered, or dismissed the lower court's ruling. We refer to all these documents as judgements.

70 The names of courts are retained as they appeared at the time the judgements were issued, although some have been altered as a result of subsequent reforms.

71 For the network of courts in Serbia, see *Ministarstvo pravde, Republika Srbija*, <https://www.mpravde.gov.rs/sr/sekcija/35791/mreza-sudova.php> (accessed 8 August 2024). There is a separate military court system, which has handled a small number of cases that we do not review.

72 The Research Ethics Committee of the London School of Economics and Political Science approved this research, including the interviews with human participants (ref. 000630). The co-author

who conducted the interviews complied with all ethical requirements related to conducting interviews on sensitive topics in post-conflict contexts, including obtaining informed consent.

73 Svend Brinkmann, *Qualitative Interviewing: Conversational Knowledge through Research Interviews*, 2nd ed. (New York: Oxford University Press, 2022), 74, table 3.1.1.

74 Christopher Blattman, "From Violence to Voting: War and Political Participation in Uganda," *American Political Science Review* 103, no. 2 (2009): 243.

75 Brinkmann, *Qualitative Interviewing*, 74.

76 Existing regulations typically require anonymization of information about an individual's name, surname, date and place of birth, identification number, passport or driving licence (and similar documents), address, biometric data, and medical records. See Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama," Apelacioni sud u Beogradu.

77 Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama,". Apelacioni sud u Beogradu. Also, see Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama, Vrhovni kasacioni sud.

78 Although there is no uniform local regulation on anonymization, the names of judges, prosecutors, expert witnesses, defence counsel, translators, and other court clerks should not be anonymized, according to the internal rulebook of the Belgrade Appellate Court. Furthermore, the names of defendants are also not subject to anonymization. See Republika Srbija, "Pravilnik o zameni i izostavljanju (pseudonimizaciji i anonimizaciji) podataka u sudskim odlukama," Apelacioni sud u Beogradu.

79 For ethical reasons, we do not quote the details of the judgement here.

80 Fond za humanitarno pravo, *Peti izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina* (Beograd, December 2019), 54.

81 Recently, the Higher Court in Belgrade began publishing anonymized judgements of war crimes trials in which the "public was most interested and that were most frequently requested through the freedom of information requests." Viši sud u Beogradu, "Ministry of Justice, Republic of Serbia," <https://www.bg.vi.sud.rs/tekst/3191/baza-odluka-vs-u-beogradu.php> (accessed October 3, 2024).

82 Kostić, *Pravo javnosti da zna o suđenjima za ratne zločine u Srbiji*, 11.

83 Interview with a reporter. Belgrade, August 2023.

84 Fond za humanitarno pravo, *Peti izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina*, 55. On broader issues with judicial transparency in Serbia's courts and the lack of trust in the judiciary that the lack of transparency breeds, see Damjan Mileusnić, "Ima li kakvog napretka u transparentnosti sudova u Srbiji?" *Otvorena vrata pravosuđa*, 24 July 2024, <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/ostalo/ima-li-ikakvog-napretka-u-transparentnosti-sudova-u-srbiji> (accessed October 3, 2024).

85 Interview with a reporter. Belgrade, August 2023.

86 Kostić, *Pravo javnosti da zna o suđenjima za ratne zločine u Srbiji*, 16.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

87 *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, *Službeni glasnik RS*, nos. 120/2004, 54/2007, 104/2009, and 36/2010, <https://www.poverenik.rs/sr/zakoni/881-zakon-o-slobodnom-pristupu-informacijama-od-javnog-znacaja-prечишћен-текст-сл-гласник-рс-120-04,-54-07,-104-09-i-36-10.html> (accessed October 3, 2024).

88 *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*, *Službeni glasnik RS*, no. 87/2018, <https://www.poverenik.rs/sr/zakoni/4/2970-zakon-o-zaštiti-podataka-o-ličnosti-sl-гласник-рс-бр-87-2018-од-13-11-2018.html> (accessed October 3, 2024).

89 Kostić, *Pravo javnosti da zna o suđenjima za ratne zločine u Srbiji*, 22–4.

90 *Ibid.*, 27.

91 Interview with a legal practitioner. Belgrade, July 2023.

92 Interview with a human rights analyst. Belgrade, July 2023.

93 Olivera Simić, “Croatian War Convicts Could Soon Erase Their Criminal War Records – Legally,” *Balkan Insight*, 10 January 2024, <https://balkaninsight.com/2024/01/10/croatian-war-convicts-could-soon-erase-their-criminal-records-legally/> (accessed April 1, 2025).

94 National Convention on the European Union, *Recommendations 2023* (Belgrade: National Convention on the European Union, 2023), 89, <https://eukonvent.org/wp-content/uploads/2023/11/Recommendations-20> (accessed 5 August, 2024).

95 Damjan Brković et al., *Postupci za ratne zločine u Srbiji (2003–2014): Analiza rezultata praćenja suđenja Misije OEBS-au Srbiji* (Belgrade: OSCE, 2015). On the development of the legislative framework for the protection of witnesses as a part of the judicial reform in Serbia, see Bogdan Ivanišević, *Against the Current – War Crimes Prosecutions in Serbia* (New York: International Center for Transitional Justice, 2007), 21–2.

96 Brković et al., *Postupci za ratne zločine u Srbiji*, 78.

97 Kalajdžić, *Analiza stanja transparentnosti i otvorenosti pravosudnih organa*, 29.

98 Interview with a human rights analyst, Belgrade, July 2023. 99 Interview with an investigative journalist, Belgrade, August 2023.

99 Interview with an investigative journalist, Belgrade, August 2023.

100 National Convention on the European Union, *Recommendations 2023*, 93..

101 European Union, *Serbia 2021 Report: Commission Staff Working Document*, SWD (2021) 288 final (Strasbourg: European Commission, 19 October 2021), 26, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/Serbia%20Report%202021.pdf> (accessed 8 August 2024).

102 For example, the EC focused more on the adverse impact of irregularities in anonymization on environmental protesters. European Union, *Serbia 2022 Report: Commission Staff Working Document*, SWD (2022) 338 final (Brussels: European Commission, 12 October 2022), 37, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf> (accessed 8 August 2024).

103 Daniela Gavshon and Erol Gorur, "Information Overload: How Technology Can Help Convert Raw Data into Rich Information for Transitional Justice Processes," *International Journal of Transitional Justice* 13, no. 1 (2019): 71–91.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU VIDICI I PUTOKAZI

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU

EDICIJA VIDICI I PUTOKAZI

Broj 1, oktobar 2025.

Godina šesnaesta, 20. broj u nizu

Za izdavača

Milan Jovanović

Beograd, Srbija 2025.

e-mail: fbd@fbd.org.rs

www.fbd.org.rs

Journal of Genocide Research (Časopis za istraživanje genocida) je vodeći međunarodni časopis posvećen objavljivanju istraživanja o genocidu i drugim masovnim zločinima koji uključuju sistematsko ubijanje, uništavanje ili patnju civila, radi unapređivanja razumevanja ovih fenomena iz svih perioda istorije i iz svih relevantnih disciplina, podstičući istraživanje uzroka, posledica, dinamike i procesa koji stoje iza ovih fenomena, kao i njihovog sprečavanja i odgovora na njih.

Genocid je sporni pravni, historijski, sociološki i politički termin koji se primenjuje u različitim sferama: u međunarodnom pravu, u akademskim analizama genocida, prošlog i sadašnjeg, te u političkim argumentima.

Kao multidisciplinarni časopis *Časopis za istraživanje genocida* otvoren je za sve metode. Posvećen je akademskom istraživanju i ne bavi se propagandnim radovima ni promovsanjem određene političke perspektive.

Naslov originala

Research Article

ENEMY OF JUSTICE? SECRECY IN DOMESTIC WAR CRIMES TRIALS IN SEBIA

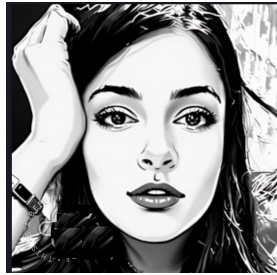
Lanabi La Lova

Denisa Kostovicova

Timothy William Waters

<https://doi.org/10.1080/14623528.2025.2545083>

Primljen 23 Dec. 2024, Prihvaćen 04 Aug 2025, Objavljen online: 28 Aug 2025

Lanabi La Lova

postdoktorska istraživačica, Evropski institut, Londonska škola ekonomije i političkih nauka. Trenutna istraživačka interesovanja: postkonfliktno pomirenje, komunikacija, autokratije, tekst kao podatak, nauka o podacima za društvene nauke.

Denisa Kostovicova

profesorica globalne politike, Evropski institut
i voditeljica LSEE – Istraživanje o jugoistočnoj Evropi u Hellenic Observatory Centru,

oba na Londonskoj školi ekonomije i političkih nauka.

Trenutna istraživačka interesovanja: postkonfliktna rekonstrukcija, tranzicijska pravda, politička komunikacija.

Timothy William Waters

profesor Richard S. Melvin, Pravni fakultet Maurer Univerziteta Indiana. Trenutna istraživačka interesovanja: tajnost u međunarodnim suđenjima za ratne zločine, genocid, secesija i samoopredjeljenje.